

ΒΑΣΙΛΗΣ Α. ΤΣΙΟΥΚΑΣ

ΟΙ ΓΡΑΙΚΟΙ
ΤΗΣ ΑΒΟΡΙΤΣΙΑΝΗΣ
ΒΟΡΕΙΟΥ ΗΠΕΙΡΟΥ

Επιμέλεια
Νικόλαος Γ. Χρήστου

Ο Βασίλης Τσιούκας του Αντώνη και της Μαγδαληνής από την ΒλαχοΨηλοτέρα, επαρχίας Πρεμετής. Γεννήθηκε στις 9 Νοεμβρίου 1932. Κατοικεί στην πόλη της Κορυτσάς από το 1957.

Τελείωσε το Δημοτικό σχολείο στην ΒλαχοΨηλοτέρα στην μητρική του γλώσσα την Ελληνική. Συνέχισε τις σπουδές του στο Γυμνάσιο και στο Τεχνικό Λύκειο στην Κορυτσά, όπου πήρε το πτυχίο για Μηχανικούς.

Μετά από την εκπαίδευση στην πόλη του Κιλκίς στην Ελλάδα έδωσε εξετάσεις στο Πανεπιστήμιο των Τιράνων και πήρε το πτυχίο Διδασκαλίας με άριστα.

Επί 15 χρόνια δίδασκε Ελληνικά στην μητρόπολη της Κορυτσάς, στα Ελληνικά φροντιστήρια της πόλης και στα χωριά Βιθκούκι και Μοσχοπόλεως. Είναι από την ίδρυση του συλλόγου "Ομόνοια", εκλεγμένος γραμματέας του προεδρείου του νομού της Κορυτσάς.

N. S. 2014

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΒΑΣΙΔΗ ΝΙΤΣΙΑΚΟΥ

**ΟΙ ΓΡΑΙΚΟΙ
ΤΗΣ ΑΒΟΡΙΤΣΙΑΝΗΣ
ΒΟΡΕΙΟΥ ΗΠΕΙΡΟΥ**

Επιμέλεια
Νικόλαος Γ. Χρήσιου

Οι Γραικοί της Αβορίτσιανης Βορείου Ηπείρου

BIBLIOTHECA

1. Αρχαία Ελληνικά

2. Αρχαία Λατινικά

3. Αρχαία Γαλλικά

4. Αρχαία Ιταλικά

5. Αρχαία Πορτογαλικά

6. Αρχαία Σπανικά

7. Αρχαία Ρωσικά

Ο Γραμμοτὴς τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς
Βοηθὸς Ἐπίσκοπος

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. *Ιερά Βασιλική Κόνιτσα*
2. *Ιερά ἐν Ἠπείρῳ σκηνώματα*
3. *Ἠπειρώτικα Ἀγαθοεργήματα*
4. *Ἠπειρώτικὰ Χρονικά*
5. *Ἠπειρωτικό Ἡμερολόγιο*
6. *Ἡ Μοσχόπολις 1330-1930*
7. *Vasmer Max, Die Slaven in Griecheland*

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	7
ΑΒΟΡΙΤΣΙΑΝΗ	8
ΜΕΣΣΑΡΙΑ	14
ΤΑ ΧΩΡΙΑ ΒΛΑΧΟ- ΥΨΗΛΟΤΕΡΑ-ΒΑΛΟΒΙΣΤΑ	21
Ο ΕΡΧΟΜΟΣ ΤΩΝ ΜΠΕΗΔΩΝ	34
ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΖΩΗ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ	39
ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ	46
Ο ΑΓΩΝΑΣ ΓΙΑ ΤΗ ΜΗΤΡΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ	56
ΤΑ ΧΩΡΙΑ ΣΤΙΣ ΦΛΟΓΕΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ	78
ΟΙ ΚΑΤΟΙΚΟΙ ΣΤΟ ΧΟΤΖΙΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ	95
ΗΘΗ ΚΑΙ ΕΘΙΜΑ ΓΑΜΟΥ	118

Δύο λόγια για τον Βασίλη Τσιούκα

Ο Βασίλης έγραψε αυτό το βιβλίο γιατί το θεώρησε μεγάλη υποχρέωση για το χωριό του, που πέρασε τα παιδικά του χρόνια και θέλει να περάσει και στις νεότερες γενιές το μήνυμα το πόσο άντεξε ο Ελληνισμός στα χωριά μας.

Τα χωριά άντεξαν την βαρβαρότητα των αιώνων, ξεκομμένα από την πατρίδα για δεκάδες χρόνια. Το βιβλίο αυτό είναι μια μικρή αληθινή ιστορία γραμμένη με τόση αγάπη και πάθος που όταν το διαβάζεις "χάνεσαι" στα ιστορικά γεγονότα και λες ότι διαβάζεις ένα μυθιστόρημα.

Είναι η πρώτη προσπάθεια του Βασίλη Τσιούκα να γράψει αυτήν την ιστορία και ας ελπίσουμε ότι θα γραφτούν και άλλες. Ο Βασίλης τα κατάφερε περίφημα και με αξιοπρέπεια έπραξε το καθήκον του. Εμείς που μεγαλώσαμε σ' αυτά τα χωριά όταν διαβάζουμε το βιβλίο του Βασίλη αισθανόμαστε πόνο, αγάπη αλλά και πολύ περηφάνια. Το καταπράσινο βουνό, οι δεκάδες πηγές με τα άφθονα κρύα νερά, τα ποτιστικά χωράφια μέχρι κάτω στην κοιλάδα του ποταμού Αώου που δώσανε ζωή σε δεκάδες γενιές και γράψανε μεγάλη και ένδοξη ιστορία στους αιώνες.

Πολλοί ήταν οι εισβολείς στην περιοχή μας που άφησαν τα σημάδια τους. Υπάρχουν λίγα λατινικά ονόματα, περισσότερα σλάβικα και μερικά τούρκικα δεν μπόρεσαν να σβήσουν τα Ελληνικά τοπωνύμια. Οι βράχοι της Κοκκινόπετρας, της Αετοφωλιάς, το Αγνάντι, η ράχη του Αγίου Αθανασίου, οι πολλές και παλιές εκκλησίες, οι ονομασίες των χωραφιών και τα βοσκοτόπια ήταν και θα είναι μάρτυρες και φρούρια του Ελληνισμού στην περιοχή μας. Αυτό το έδειξε ο Βασίλης στο βιβλίο του.

Ο Βασίλης θέλει να ευχαριστήσει όλους όσους τον βοήθησαν να γράψει αυτό το βιβλίο. Εξαιρετικές ευχαριστίες στον Λεωνίδα Κρούτι που ήταν πάντα πλάι του για να προσφέρει τις υπηρεσίες του.

Εμείς οι συγχωριανοί του ευχαριστούμε τον Βασίλη γι' αυτό το ωραίο δώρο που μας έδωσε.

Θεσσαλονίκη Δεκέμβριος 2010

Τα σέβη μου Βασίλη
Νικόλαος Γ. Χρήστου

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

*Τρέμουν τα χείλη να την πεις
τα χέρια να τη γράψεις
τη μαύρη τύχη του χωριού
βαθιά θ' αναστενάξεις.
Αλλόθρησκοι ήρθαν στο χωριό
κάθισαν σταυροπόδι.
Ζητούν αυτούς να προσκυνάς
να τους στέκεσαι στο πόδι.
Να μη μιλάς τη γλώσσα σου,
Χριστό να παρατήσεις,
να'σαι δούλος στους μπέηδες,
αν θέλεις για να ζήσεις.*

Από μικρός αγαπούσα το χωριό μου, τους συγγενείς και γειτόνους. Αν και έζησα λίγα χρόνια μαζί τους, τρέφω αγάπη και σεβασμό. Μένουν αξέχαστες πολλές αναμνήσεις αρχίζοντας από τις πρώτες μέρες ρίχνοντας τα δειλά βήματα. Η ιστορία του χωριού μου είναι πλούσια σε γεγονότα και περιστατικά, ευχάριστα και δυσάρεστα. Νιώθω χαρά και περηφάνια για τα πρώτα και λύπη για τα δεύτερα, τα οποία είναι αλογάριαστα. Έχω μπροστά μου μια εικόνα: τον ιδρώτα που αυλάκωνε τα ηλιοκαμένα πρόσωπα, τα χνάρια των δακτύλων απ' τα γυμνά πόδια στο λασπωμένο δρόμο, την πίεση και την ανασφάλεια από πολλούς εχθρούς. Γνωρίζω όμως και τον αγώνα για την Ελευθερία.

Είναι ενδεικτικό ότι, παρά τις δύσκολες συνθήκες, αυτοί οι απλοί και γενναίοι Έλληνες κατάφεραν να διατηρήσουν τη μητρική τους γλώσσα και την ελληνορθόδοξη παράδοση.

Όλα αυτά με κάνουν να μην ξεχνώ ποτέ το χωριό μου, τους χωριανούς μου, την λατρευτή εκκλησία, το σχολείο μου. Ποτέ δεν ξεχνώ τις πέτρες, τα κρύα τα νερά, τα άφθονα φρούτα, τις νόστιμες μπατσαρόπιτες, τον κούκο, τα κελαηδίσματα των περδίκων.

Η αγάπη μου για το χωριό μου με έσπρωξε να πάρω δύο πλατανάκια να τα φυτέψω στην μικρή πλατεία κοντά στο σπίτι μου στην Κορυτσά να θυμάμαι το αξέχαστο χωριό όπως είναι, γνωστό για όλους τους ξενιτεμένους. Χαίρομαι επίσης όταν ο εγγονός μου ο Βασίλειος ου λέει: Θα βλέπω τον πλάτανο που μεγαλώνει και θα θυμάμαι τον παππού και το χωριό Βλάχο-Υψηλοτέρα.

Ασχολήθηκα με τα χωριά αυτά όχι που είναι δικά μου και φτερουγίζει η καρδιά μου, αλλά τα χρόνια κυλούν και αυτοί οι άγιοι τόποι, οι ήρωες που έχουν αγωνιστεί, θα ξεχαστούν στο απέραντο σκοτάδι, θα μείνουν ερείπια όπως η Αβορίτσιανη και η Μεσσαριά. Αυτά τα άλλοτε πολυπληθή χωριά έχουν σχεδόν ερημωθεί. Η μείωση του πληθυσμού ήρθε μέσα από μακρόχρονες μεθοδευμένες ενέργειες οι οποίες μπόρεσαν σε μερικές περιπτώσεις να διασπάσουν την ενότητα των κατοίκων, ιδίως στο καθεστώς Χότζια.

Ελπίζω ότι γράφω στο βιβλίο να είναι χρήσιμη ενημέρωση, διότι προέρχεται από το στόμα των κατοίκων.

Βασίλης Α. Τσιούκας

ΑΒΟΡΙΤΣΙΑΝΗ

Από την αριστερή όχθη της κοιλάδας του ποταμού Αώου (Βιόσα), καθώς ο στενός και ανώμαλος δρόμος ανηφορίζει ανάμεσα στους θάμνους και στις σκιές των ψηλών δέντρων, στις ρίζες ενός μεγάλου γέρικου πλάτανου πηγάζει η πηγή του Νικήτα. Στην κρυσταλλένια πηγή ο διαβάτης χουφτιάζοντας το νερό θα πλυθεί, θα δροσιστεί και θα ξεχάσει την κούραση. Στη συνέχεια της πορείας, λίγο πιο πάνω δεξιά, ο δρόμος σε οδηγεί σε μια ερειπωμένη πόλη των αρχαιοτάτων χρόνων την Αβαρίτση, Αβορίτσιανη όπως την αποκαλούμε τώρα.

Η πόλη αυτή βρίσκεται ανάμεσα σε λόφους. Ανατολικά έχει τον ψηλότερο με το εκκλησάκι της Παναγιάς στην κορυφή. Βορειοδυτικά έχει το λόφο του Αγίου Αθανασίου, την Δραγατισιά και την Βλάχο. Νότια τον λόφο της Αλογόραχης στην κορυφή του οποίου βρίσκονται τα ερείπια του προφήτη Ηλία. Δυτικά είναι ο κύριος δρόμος που συνδέει την Βλάχο με τη Μεσσαριά και πανώδρομα είναι οι βράχοι που λέγονται "Λιθάρια".

Αριστερά της Αβορίτσιανης βουίζει ο λάκκος που πηγάζει από τις πηγές της Βλάχος. Η διάβαση το χειμώνα είναι δύσκολη, αν δεν υπήρχε το ξύλινο γεφύρι. Ο λάκκος καλύπτεται από πλατάνια τα οποία οι κάτοικοι τα θεωρούν ιερόδεντρα. Στην Αβορίτσιανη βασιλεύει μεγάλη σιωπή.

Τα σωριασμένα παλάτια έχουν σκεπαστεί από δέντρα, βατσονιές και θάμνους. Η ομορφιά την Άνοιξη με την πρασινάδα, τα χόρτα και πολύχρωμα λουλούδια δεν περιγράφεται. Τα πουλάκια, αντί να κλαίνε τη μαύρη τύχη αυτής της πόλης, από τα χαράματα ως αργά τη νύχτα κελαηδούν. Η ύπαρξη ερειπίων παλατιών και εκκλησιών μαρτυρούν ότι άλλοτε υπήρχε μεγάλη πόλη στην περιοχή.

Το αρχαίο χειρόγραφο του Αθανασίου Τσαβόλου από το Βασιλικό (Τσαραπλανά) αναφέρει πόλη πολιτισμένη, ανεπτυγμένη και πλούσια. Όπως είναι γνωστό, ο Αυτοκράτορας του Βυζαντίου Ανδρόνικος ο Νεότερος, κατά τα έτη 1335-1336 έδωσε εντολή η εμποροπανήγυρη να μεταφερθεί από την Επισκοπή στο Μοναστήρι της Μολυβδοσκεπάστης της πόλης Διπαλίτσας πλησίον στο μεσογέφυρο της Κόνιτσας. Η εμποροπανήγυρη που διήρκεσε επί τρεις αιώνες καταργήθηκε το 1657, όταν καταστράφηκε η Διπαλίτσα μετά από τη μάχη μεταξύ Καταμουροτάτων και Λιαλιάτων. Το εμπορικό κέντρο διευκόλυνε τα γύρω χωριά και την Αβορίτσιανη να αναπτυχθούν.

Κύρια απασχόληση των Αβοριτσιάνων ήταν το εμπόριο και τα ταξίδια. Ο ιστορικός Λαμπρίδης στα "Ιερά εν Ηπείρω σκηνώματα", σελ. 40, γράφει πως η Αβορίτσιανη ήταν κέντρο πνευματικής και εθνικής διδασκαλίας. Από τον 13^ο αιώνα λειτουργούσαν Ελληνικά σχολεία και ήταν κέντρο διάδοσης της ορθοδόξου πίστεως. Και μετά την καταστροφή της από τους Τούρκους τον 14^ο αιώνα είναι οι ιερείς στις δύσκολες συνθήκες που δεν παύουν το ιερό έργο τους για την διαφύλαξη της μητρικής γλώσσας. Κατά την τέταρτη περίοδο του Αγίου Κοσμά από την Κορυτσά, Μοσχόπολη και Β. Ήπειρο όπως παντού και στην Αβορίτσιανη ήταν η διάδοση της Ελληνικής γλώσσας. Το 1779 ανασυγκροτήθηκε η σχολή Ελληνικής γλώσσας.

Ο Άγιος Κοσμάς βοήθησε οικονομικά όχι μόνο για την συντήρηση του κέντρου πολιτισμού, που ήταν η εκκλησία του Αγίου Νικολάου, και για την ανέγερση κωδωνοστασίου, το οποίο όμως, άγνωστο γιατί, δεν έγινε (Ηπ. αγαθ. σελ. 126). Λέγεται από τους γεροντότερους πως τότε η Αβορίτσιανη ήταν στην κατοχή των μουσουλμάνων, οι οποίοι δεν το ε-

πέτρεψαν. Όπως αναφέρεται, η πόλη αυτή από τον 12^ο αιώνα ήταν πλούσια και ανεπτυγμένη. Όμως μια τέτοια οικονομική και πολιτιστική ανάπτυξη δεν μπορεί να γίνει σε μικρό χρονικό διάστημα και σε περίοδο που η ιστορία γνωρίζει πολλούς εισβολείς στην περιοχή που σκορπίσαν φόνους, λεηλασίες και καταστροφές, όπως οι τρομεροί Ούννοι τον 4^ο αιώνα, οι Γότθοι τον 5^ο αιώνα, οι Σλάβοι τον 6^ο αιώνα, οι Νορμανδοί τον 10^ο αιώνα και πάλι οι Σλάβοι με τους Αλβανούς τον 13^ο αιώνα. Επίσης οι Τούρκοι τον 14^ο αιώνα, τότε που κατέστρεψαν τελείως την Αβορίτσιανη. Υπάρχουν λεγόμενα πως οι Ούννοι προξένησαν μεγάλες καταστροφές και κάτι τέτοιο βεβαιώνει την αρχαιότητα της πόλης αυτής. Η διεξαγωγή μάχης μεταξύ Τούρκων και κατοίκων αποδεικνύεται με την ανακάλυψη των σφαιρικών οβίδων πυροβολικού της εποχής που χρησιμοποίησαν οι Τούρκοι. Τον 16^ο αιώνα οι κάτοικοι παίρνουν το δρόμο της φυγής στα γύρω χωριά ή στο εξωτερικό. Οι κάτοικοι της Αβορίτσιανης παίρνουν το δρόμο της ξενιτιάς ήρθαν πλησίον της Καστανιανής σχηματίζοντας άλλη κοινότητα, που όμως σύντομα διαλύθηκε και τοποθετήθηκαν στην Στρατινίτσα, ο οποίος ήταν ορεινός οικισμός στην επαρχία Πωγωνίου του νομού Ιωαννίνων. (Μοσχοήλος 1330-1930). Οι τελευταίοι κάτοικοι που άντεξαν ήταν οι Καραγιανναίοι, οι πιο πλούσιοι, οι οποίοι είχαν μεγάλο κοπάδι. Τα βουνά βούιζαν από τις κουδούνες και τα κυπριά. Το σπίτι μάλλον παλάτι με ωραία μπαλκόνια βρισκόταν λίγο πιο κάτω από την εκκλησία του Αγίου Αθανασίου ΝΔ της Αβορίτσιανης. Είχε μεγάλη αυλή, στην άκρη πηγάδι, το οποίο βρίσκεται και σήμερα, όμως θολόκτιστο αφήνοντας μόνο μια τρύπα.

Ο Σωτήρης Α. Τσιούκας λέει πως η Αβορίτσιανη αριθμούσε περίπου πεντακόσια σπίτια και ήταν μεγάλη πόλη εκείνη την εποχή. Είχε δεκατέσσερις εκκλησίες. Πολλοί εχθροί που έχουν περάσει μόνον καταστροφές άφησαν. Οι πλούσιοι κάτοικοι άφησαν τα σπίτια τους, τα παλάτια να πω, και πήραν το δρόμο της ξενιτιάς, ενώ οι φτωχοί ήρθαν στα ορεινά, έχτισαν καλύβες και αργότερα και σπίτια σχηματίζοντας ψηλότερα το χωριό Βλάχο και πιο κάτω την Ψηλοτέρα.

Αρχικά εγκαταστάθηκαν πλησίον της Αγίας Παρασκευής, στα σπίτια των Κωνσταντιναίων, στην τοποθεσία που λέγεται "στου Τζεμάλη", αλλά και κάτω στη Βλάχο, στο μέρος που λέγεται "στο αλώνι του Ντάι", περίπου 14 οικογένειες. Οι πιο παλιές οικογένειες που μπορούμε να εντοπίσουμε είναι η οικογένεια του Νικόλα Γιώργη και αυτή του Μιχάλη Κωνσταντινίδη.

Η Αβορίτσιανη σήμερα είναι κατεστραμμένη, παντού ερείπια, δεν διακρίνεις ίχνος ανθρώπινης παρουσίας. Μόνον η εκκλησία του Αγίου Νικολάου, η οποία μοσχοβολάει ορθοδοξία και ελληνισμό, μένει όρθια.

Σχετικά με τον εκτοπισμό των κατοίκων υπάρχει η εξής παράδοση: Ένας ταξιδιώτης ο οποίος επέστρεψε στην οικογένειά του στην Αβορίτσιανη για να παντρέψει τη μοναχοκόρη του, συνάντησε την απανθρωπιά των κατακτητών απέναντί τους. Το μόνο που έπραξε προτού πάρει οικογενειακώς το δρόμο της φυγής ήταν να οργανώσει ένα δείπνο με τη συμμετοχή φίλων του. Στο τραπέζι, μετά το φαγητό, τοποθέτησε τρεις όρνιθες, μία με φτερά, μια άλλη με μισά φτερά, και μία τρίτη χωρίς καθόλου φτερά. Οι παραβρισκόμενοι αλληλοκοιτάζονταν με έκπληξη και περίμεναν. Σιωπή βασίλευε ανάμεσά τους. Ο ταξιδιώτης αφού άφησε έναν αναστεναγμό, είπε με θλιμμένη ψυχή: "Αδέλφια μου! Η πόλη μας έπεσε στα χέρια των ξένων και γι' αυτό όποιος έφυγε είναι σαν την κότα με τα φτερά, όποιος φεύγει τώρα θα φύγει μισομουτεφλεμένος (και έδειξε την κότα με τα μισά φτερά) και όσοι θα μείνουν θα μουτεφτούν (και έδειξε την κότα χωρίς φτερά).

Άλλη φυλή στην Αβορίτσιανη είναι αυτή των Μπουτσικαίων.

Ο εκτοπισμός λοιπόν από την Αβορίτσιανη άρχισε με τον ερχομό των Τούρκων και την καταστροφή της από αυτούς. Σύμμαχοι των κατακτητών Σέρβων και αργότερα των Τούρ-

κων είναι οι Αλβανοί και οι αρνησίθρησκοι χριστιανοί Έλληνες. Οι Αλβανοί εγκαταστάθηκαν το 1650-1700. Οι νεοφερμένοι προέρχονταν από δύο φάρες οι οποίες όμως δεν είχαν φιλικές σχέσεις. Αυτό το αναφέρουν οι γέροι και το στηρίζουν στη δημιουργία δύο νεκροταφείων, το ένα στην ακροποταμιά που λέγεται "στα μνήματα των Τούρκων" και το άλλο στα βόρεια, νοτίως δηλ. της Αβορίτσιανης και πέρα από το λάκκο. Μπορεί οι εχθρικές σχέσεις να οφείλονται στην ύπαρξη μπεχτατζίδων και χοτζιαλάρων. Την εποχή αυτή με τη βοήθεια του μπαμπά Τζεμάλη και με αγγαρείες των χριστιανών (βρισκόμαστε στην εποχή του Αλή πασά δηλαδή πριν το 1822, διότι στις 24 Γενάρη του 1822 αποκεφαλίστηκε ο Αλή πασάς) χτίστηκε ο Τεκές στην Αβορίτσιανη. Πλησίον του Τεκέ είναι το τρίτο νεκροταφείο των μουσουλμάνων.

Στους χριστιανούς κατοίκους ασκείται συστηματική πίεση για να αλλάξουν την πίστη τους, όμως αυτό δεν έγινε. Αντιθέτως, στο Λεσκοβίκι, στην Κόνιτσα και στην Πρεμετή πολλοί χριστιανοί άλλαξαν την πίστη για ατομικά τους συμφέροντα ή από φόβο. Μερικοί, αν και γνώριζαν την καταγωγή τους, έθρεφαν μίσος απέναντι στους χριστιανούς και ακόμη περισσότερο τα παιδιά τους.

Η Κόνιτσα και η περιοχή της, μαζί και Αβορίτσιανη και η Βαλοβίστα είναι γνωστές από την αρχαιότητα. Έχουν κοινά ήθη και έθιμα. Εξακολουθούσε να διαιρείται εκκλησιαστικά, σύμφωνα με τη βυζαντινή οριοθέτηση, στην Παλαιά και Νέα Ήπειρο (Αλβ. Εθνικισμός σελ. 82).

Οι μπέηδες της Αβορίτσιανης έλεγαν πως οι χριστιανοί είναι ερχόμενοι στην περιοχή, πως είναι δούλοι των μπέηδων, ωστόσο μιλούνε ελληνικά. Όμως η Αβορίτσιανη ήταν κέντρο πολιτισμού και η ελληνική γλώσσα ήταν η επίσημη στην εκκλησία και στα σχολεία. Τα τοπωνύμια μαρτυρούν την πραγματικότητα. Καμιά τουρκική ή αλβανική. Μερικά παραδείγματα είναι: ψηλοτέρα, αλογόραχη, λιθάρια, σιάδια, νικήτα, βαρκά, λαγοδερτί. Δηλαδή η εκκλησία και η γλώσσα φανερώνουν την ελληνικότητα της περιοχής.

Σχετική με τον πληθυσμό της Αβορίτσιανης, είναι η έκταση της καλλιεργήσιμης γης. Όχι μόνο τα ποτιστικά χωράφια αλλά και τα ξερικά μέχρι τα πλάγια του βουνού καλλιεργούνται. Ένα άλλο φαινόμενο είναι τα πηγάδια που έχουν βρεθεί και δείχνουν ότι το νερό της Γκουσιάρας, του Νικήτα και του Σέκη δεν έφταναν για να ικανοποιήσουν τις ανάγκες των κατοίκων.

Μεταξύ των κατοίκων της περιοχής Κόνιτσας δεν υπάρχει καμιά αλλαγή στα ήθη και έθιμα, στις ενδυμασίες, στο θρήσκευμα και στη γλώσσα (Ήπειρ. Χρονικά σελ.207).

Στην Αβορίτσιανη βρίσκεται η εκκλησία του Αγίου Νικολάου, της βυζαντινής εποχής. Πνευματικό κέντρο και κέντρο διδασκαλίας, σφραγίζει την ελληνική και ορθόδοξη παράδοση. Φρούριο αντίστασης δεκάδων αιώνων σε πολλούς εισβολείς. Ωστόσο έμεινε ως οικοδόμημα αναλλοίωτο, μνημείο αρχαιότητας και υπερηφάνειας για τους χριστιανούς. Δεν μπορούμε να ορίσουμε ακριβώς την πρωταρχική χρονολογία κτίσης.

Είναι θολόκτιστη, λιθόκτιστη και η στέγη είναι καλυμμένη με μαύρες πλάκες.

Ο εξωτερικός τοίχος φτάνει σε μήκος τα 15,20 μέτρα, το δε πλάτος είναι 5,6 μέτρα και το ύψος 3,6 μέτρα εκτός της στέγης. Η εκκλησία φωτίζεται από μικρά, στενά παράθυρα σαν πολεμίστρες. Από το βορρά είναι η είσοδος και πάνω στη στέγη, σαν θαύμα, ήταν φυτωμένο μεγάλο δέντρο. Το δέντρο αυτό, που φαίνεται και στη φωτογραφία, κόπηκε με έγκριση του Μητροπολίτη Κόνιτσας το 1999, όταν ο Κώστας Π. Χριστίδης από την Ψηλοτέρα, με δικά του έξοδα, έκανε μερικές επισκευές, όπως στρώσιμο του εσωτερικού με πλάκες, ισοπέδωση του εξωτερικού χώρου και φράξιμο με κάγκελα. Με βοήθησε, λέει ο Κώστας Χριστίδης, όταν πέρασα τα ηλεκτροφόρα συρματοπλέγματα και έφτασα ζωντανός στη Διπαλιτσά.

Η εκκλησία αποτελείται από δύο παραρτήματα και ο τοίχος που τα χωρίζει έχει πλάτος 82 πόντους, ενώ ο εξωτερικός τοίχος είναι γύρω στους 66 πόντους. Το κάθε παράρτημα κλίνεται με λιθόκτιστο τρούλο ο οποίος είναι ακόμη καλά διατηρημένος. Η μόνιμη είσοδος από το βορρά επικοινωνεί με το γυναικείο, όπως το λένε, και από εκεί είναι η επόμενη είσοδος στο διαμέρισμα που οδηγεί στο εικονοστάσιο.

Η εκκλησία ανήκε στη Μητρόπολη της Μολυβδοσκεπάστης η οποία περιελάμβανε την Πρεμετή, την Κολώνια και έφτανε μέχρι το Καλπάκι.

Τα θαύματα του Αγίου Νικολάου είναι πολλά. Αυτός είναι και ο λόγος που σώθηκε από τους αντίχριστους. Μπαίνοντας στο πρώτο παράρτημα θα δεις στον τρούλο μια ξεκομμένη πέτρα. Λένε πως ένας αλλόθρησκος μπήκε όχι να δει αλλά να κοροϊδέψει τον Άγιο κάνοντας μια άσχημη χειρονομία -την οποία δεν περιγράφουμε.

Η Εκκλησία του Αγίου Νικολάου στην Αβορίτσιανη. Σχεδόν στη στέγη έχει φυτρώσει ένα μεγάλο δέντρο.

Την ίδια στιγμή (παρουσία και άλλων) μια πέτρα ξεκόπηκε από τον τρούλο και χτύπησε τον κακούργο στο κεφάλι. Οι παραβρισκόμενοι τρόμαξαν και το γεγονός διαδόθηκε σε όλη την περιοχή. Μ' αυτό χαρακτηρίστηκε ο Άγιος θαυματουργός σε χριστιανούς και μουσουλμάνους. "Μακριά από αυτόν Άγιο!", έλεγε ο Τζελάλης από τη Βλάχο.

Πολλοί προσκυνητές ασθενείς επισκέπτονται και παρακαλούν, ανάβουν τα καντήλια και κεριά για να διώξουν την αρρώστια η να ζητήσουν κάτι άλλο.

Υπάρχει παράδοση ότι το 1935, ημέρα Πάσχα μετά τη λειτουργία, οι προσκυνητές από τα γύρω χωριά είχαν στρώσει τα χαλιά στην πρασινάδα και στα πολύχρωμα λουλούδια. Καθώς οι χοροί και τα τραγούδια κορυφώθηκαν μια γριά από την Ψηλοτέρα και άλλα δυο παιδιά βλέποντας προς την εκκλησία έλεγαν: " Ποιος είναι αυτός ντυμένος στα χρυσά που χαμογελάει;" Στο σώμα των κατοίκων, αν και οι ίδιοι δεν βλέπουν, περνούν κύματα ανατριχιάς. Η παρουσία του Αγίου είναι αισθητή πλησίον τους.

Η εκκλησία του Αγίου Νικολάου ανήκε στη Μητρόπολη της Μολυβδοσκεπάστης και αργότερα, μετά την καταστροφή της Αβορίτσιανης, τα χωριά Βλάχο, Βαλοβίστα, Ψηλοτέρα, Διπαλίτσα και Πωγωνίσκο (Μπουτσικό), εκκλησιαστικώς ανήκαν στην Πωγωνιανή ενώ το Σαναβό, Μάζιος, Δερβένι, Πιλθούκι, Μπομπίτσκο, Λεσκοβίκι, Τσέρτσικο, Τσιφλίκι, Περάτι, Μελισόπετρα, Προβίτσα, και Μελεσίφι ανήκαν στην Κόνιτσα.

Η εκκλησία περικυκλώνεται από βελανιδιές και δυο μεγάλα κυπαρίσσια. Η ομορφιά του αγίου χώρου δεν περιγράφεται και οι αναμνήσεις των κατοίκων είναι πολλές. Λένε

πως ένας καντηλανάφτης ήρθε κάποτε πρωί, όμως δεν τολμούσε να μπει μέσα για να ανάψει τα καντήλια, διότι ένα μεγάλο φίδι είχε φράξει την είσοδο. Αυτό που προκάλεσε το θαυμασμό των προσκυνητών είναι ότι όταν ήρθε ο ιερέας και είπε την προσευχή το φίδι εξαφανίστηκε. Το 1948 έγιναν απόπειρες να μετατρέψουν την εκκλησία σε στρατώνα. Επί μια βδομάδα οι στρατιώτες δεν είχαν ησυχία από τρομακτικά όνειρα. Έτσι πέρασε και άντεξε πολλούς αιώνες ο Άγιος Νικόλαος στην ησυχία, τη γαλήνη, τη δροσιά, στην ευωδιά του θυμιάματος και του βασιλικού, στα φώτα των κεριών. Το σημαντικό καλεί τους χριστιανούς στις γιορτάσιμες ημέρες. Το γλυκό ημίφως, η στιγμή που οι ακτίνες του ήλιου περνούν από τα στενά παράθυρα και φωτίζουν το χώρο και τους κυκλικούς θόλους, τα λατρευτά πρόσωπα των αγίων, τα μάτια τους που σε βλέπουν από όλες τις κατευθύνσεις.

Τώρα τελευταία το αθεϊστικό καθεστώς μετέτρεψε την εκκλησία σε στάβλο βοδιών. Οι λασποκοπριές των ζώων έχουν βάψει το εικονοστάσιο. Ο άγιος χώρος βουίζει από τα μουγκρητά των βοδιών. Παλεύουν μέσα στο Άγιο Βήμα γκρεμίζοντας ένα μέρος του εικονοστασίου. Είναι τα βόδια της Διπολίτσας τα οποία βόσκοντας πέρασαν τα σύνορα στη Μεσαριά και οι Αλβανοί φρουροί τα έκλεισαν "φυλακή". Και αργότερα ο αυτοαποκαλούμενος γεωργικός συνεταιρισμός δεν το είχε δύσκολο να μετατρέψει την εκκλησία σε αποθήκη.

Πλησίον της εκκλησίας, προς το νότο, βρίσκεται και ένα πηγάδι. Η κατασκευή των πηγαδιών εντός της Αβορίτσιανης δημιουργεί ερωτηματικά αφενός διότι απαιτούσε πολλά έξοδα και αφετέρου διότι το νερό είναι άφθονο.

Η ανασκαφή κάτω από το χωράφι Περιστέρα αποδείχνει την διάβαση του νερού της Γκουσιάρας. Πλησίον των κατεστραμμένων εκκλησιών του Αγίου Αθανασίου και των ερειπίων μιας άλλης εκκλησίας που πρόσφατα ανακαλύφθηκε και που, όπως λένε οι γέροι, πρόκειται για τον Άγιο Γεώργιο, κατοικούσαν οι μουσουλμάνοι οι Λιαλιώτες.

Πρέπει να τονίσουμε πως οι μουσουλμάνοι κάτοικοι που προέρχονταν από χριστιανή μητέρα μετά από την συντριβή τους ήρθαν στην Αβορίτσιανη και δεν είχαν καμία σχέση με τους φανατικούς μουσουλμάνους όπως για παράδειγμα οι τρομεροί Μεσσαριώτες. Είναι επίσης γνωστό πως ήταν μπεχτατζήδες και είχαν τεκέ. Η θρησκεία τους διδάσκει την αγάπη και την απαγόρευση της χρήσης βίας.

Λέγεται η εξής ιστορία αναφορικά με το θάνατο κάποιου Τάρε στην Αβορίτσιανη, ο οποίος ήταν γνωστός για την καλοσύνη του. Αυτός ήταν πρακτικός γιατρός (παθολόγος) για κοψίματα, βεντούζες, σπασίματα και σαλεύματα (εξαρθρώματα) και εξυπηρετούσε όλους χωρίς διακρίσεις. Στην κηδεία του συμμετείχαν και είκοσι πέντε άντρες από τη Βλαχο, την Ψηλοτέρα και τη Βαλοβίστα για συλλυπητήρια. Επίσης υπήρχαν και μερικές γριές για μοιρολόι. Τότε συνέβη κάτι το οποίο μολογείται ακόμη και σήμερα. Ο Τάρες είχε δηλώσει ότι όταν αλλάξει ζωή δεν ήθελε μοιρολόι. Στην Αβορίτσιανη, βορειοδυτικά πλησίον της κατεστραμμένης εκκλησίας του Αγίου Γεωργίου, ήταν το δυόροφο σπίτι στηριζόμενο σε πέτρινες κολώνες. Στο μεγάλο δωμάτιο γύρω στα αμπάσια, όπως τα έλεγαν, κάθονταν σιωπηλοί, όπως συμβαίνει σε πένθιμες περιπτώσεις. Η παρατεταμένη σιωπή έβαλε σε κούτρα και ρουχάλα έναν γέρο και κατέβασε απότομα το κεφάλι. Συγκρατήθηκε όταν ο διπλάνός του τον έσπρωξε ελαφρά με τον αγκώνα και έβγαλε ένα πικραμένο χαμόγελο το οποίο μιμήθηκαν όλοι. Για να ξεχαστεί αυτή η σκηνή κάποιος από τους χριστιανούς είπε για το νεκρό ότι ήταν καλός άνθρωπος. Πολλοί το επιβεβαίωσαν κουνώντας το κεφάλι και με κλειστό το στόμα. Καλά λόγια αράδιασαν και οι γριές στο μοιρολόι και πάλι έπεσε σιωπή και οι τσιγάρες αναβόσβηναν. Όλα αυτά ξαναβάζουν τον γέρο στον ύπνο, χάνει την ισορροπία και πέφτει στο πάτωμα. Αυτό έγινε για να εκπληρωθεί αυτό που είχε δηλώσει ο νεκρός, ότι δηλαδή δεν επιθυμεί μοιρολόγια. Βέβαια δεν υπήρχαν τραγούδια αλλά ξεφωνητά και γέλια για το πάθημα του γέρου. Για να τον δικαιολογήσουν όμως είπαν ότι ζαλίστηκε από τη συγκίνηση και έπεσε.

Πάντως ένα είναι φανερό: όπως την καταστρέψαν την Αβορίτσιανη έτσι καταστράφηκαν και οι ίδιοι οι Τούρκοι οι οποίοι ανέκδοτοι πλέον δέχονταν από παντού θανατηφόρες σφαίρες από τους επαναστάτες για Αυτονομία της Βορείου Ηπείρου.

- Η Μαγδαληνή Β. Τσιούκα (Κρυστάλη), 1909-1990, μας λέει: "Αν και ήμουν μικρή θυμιέμαι πολύ καλά όταν οι αντάρτες πολεμούσαν με τους Τούρκους. Η μητέρα με κρατούσε σε γκότσι, ενώ ο παππούς μου της είπε: "Κλείσε τα μάτια της τσιούπας (κόρης)"!

Για να μην έβλεπα και τρόμαζα όταν πανώδρομα ένας νεκρός φαινόταν με το στόμα ανοιχτό, ορθάνοιχτα μάτια, το πώμα άφηνε μυρωδιά.

"Ήρθε από την Τουρκία να αφήσει τα κόκαλα εδώ"! είπε πάλι ο παππούς. Στην Αβορίτσιανη η Ελληνική παρουσία είναι παντού αισθητή. Οι κάτοικοι μεταδίδουν με σεβασμό για την κατεστραμμένη πόλη, τις πολλές εκκλησίες, το αρχαίο ένδοξο παρελθόν. Είναι αδύνατο ένας άντρας και φορτωμένος με το αλέτρι ή μια γυναίκα ζαλωμένη την σαρμανίτσα όταν θα περάσει στα ερείπια της εκκλησίας του Αγίου Αθανασίου, που βρισκόταν και το χριστιανικό νεκροταφείο, να μη έκαναν το σταυρό τους.

Το 1937, τη νύχτα φυσικά, έγινε ανασκαφή ενός τάφου πλησίον του Αγίου Αθανασίου νομίζοντας για κρυμμένο θησαυρό. Η συγκίνηση που προκλήθηκε ήταν πολύ μεγάλη.

"Ούτε τους πεθαμένους δεν αφήνουν ήσυχους" έλεγαν.

Και όμως η ελπίδα ήταν συνοδός τους, ότι μια μέρα ο τόπος θα γίνει ξανά ρωμείκος.

Νότια της Αβορίτσιανης σε ωραίο πυκνό δάσος, στην Αλογόραχη, ήταν η εκκλησία του προφήτη Ηλία κατεστραμμένη από τον καιρό της τουρκοκρατίας. Μέχρι το 1948 οι τοίχοι άντεχαν, μετά οι πέτρες της εκκλησίας και του σκαλιστού εικονίσματος στο δρόμο πάρθηκαν για την επισκευή της Στρατώνας στα Ματασίνια. Τώρα όλα έχουν ισοπεδωθεί και μόνο η ασβεστολάσπη και τα χαλίκια μαρτυρούν την ύπαρξη του αγίου χώρου.

Την 20η Ιουλίου, όταν η γης με λαιμαργία πίνει το βρεγμένο χώμα, τα φυτά μαραίνονται, τα φρούτα θέλουν να ξεφορτώσουν τη σκόνη, οι προσκυνητές παρακαλούν τον Άγιο, δημιουργό της βροχής, να ρίξει την πολυπόθητη βροχή. Μετά τη λειτουργία κάτω από τον ίσκιο των πολλών γκορτσιών χορεύουν και τραγουδούν.

Το κρύο και νόστιμο νερό που φέρνουν με τις μπούκλες από τη βρύση στα Ματασίνια όχι μόνο σβήνει τη δίψα αλλά και αυξάνει την όρεξη για φαγητό και χορό. Στα Ματασίνια, κάτω από τη βρύση, ήταν το πατρικό χωράφι της γιαγιάς μου, Ουρανίας. Πολλές φορές για συντροφιά με έπαιρνε γκότσι, θα ήμουν τότε 3-4 χρονών. Ακόμη δεν ξεχνώ τη γιαγιά μου ζαλωμένη ή πεζή να στέκεται στα ερείπια της εκκλησίας, να κάνει το σταυρό της ζητώντας από τον Άγιο ένα καλονύχτωμα. Όλα τα έλεγε στα Ελληνικά, διότι οι γέροι μέχρι τον 20^ο αιώνα δεν γνώριζαν αλβανικά.

Θέλω να επαναλάβω ότι η Αβορίτσιανη ήταν το κέντρο των γύρω χωριών αλλά και των εκκλησιών. Θα είναι ευχάριστο για τις μελλοντικές γενιές να γνωρίζουν την ένδοξη ιστορία της πόλης τους, τα ανεκτίμητα μνημεία, την γνήσια ελληνική καταγωγή τους από τους Γραικούς της Αβορίτσιανης.

ΜΕΣΣΑΡΙΑ

Στην πλαγιά του οροπεδίου της Ερμή Αρμενίτσας (Νεμέρτσικας) με κορυφή την Κουρούνα (Αερόπη ή Μερόπη) τα ερειπωμένα σπίτια και οι εκκλησιές, σκεπασμένα από δέντρα, μαρτυρούν την ύπαρξη μιας αρχαίας πόλης, της Μεσσαριάς.

Ο Κωνσταντίνος Πωγωνάτος επιστρέφοντας από την εκστρατεία κατά τη Σικελίας εκτίμησε την πόλη αυτή (Ηπειρ. Ημερ. σελ. 115)

Στα αρχαία η περιοχή ονομαζόταν Σεσσαρίθια, πιθανόν από την ονομασία της πόλης Σεσσαρήθου, της σημερινής Μεσσαριάς. Οι κάτοικοι ήταν απόγονοι των αρχαίων Σεσσαρηθαίων.

Από εδώ έχεις μπροστά σου την ένωση των ποταμών Αώου και Βοϊδομάτη, δεξιά την Διπαλίτσα και ανάμεσα τους την Επισκοπή (Αγίων Αποστόλων). Είναι χώρος χέρσος.

Ιστορικά στοιχεία τα οποία αποδεικνύουν την αρχαιότητα, τον χριστιανισμό και την ελληνικότητα, εκτός από το προαναφερόμενο, είναι και τα ερείπια εντός της πόλης, η εκκλησία του Αγίου Αθανασίου, ο τελευταίος ιερομόναχος παπα-Αντώνης. Η εκκλησία είχε εμπορικό κέντρο στην Πρεμετή το οποίο καταστράφηκε το 1910 από πυρκαγιά.

Το 1380 ήρθε από το Λεσκοβίκι ο πρώτος Ηπειρώτης που αγκάλιασε (ασπάστηκε) τον μουσουλμανισμό ο οποίος ένεκα του τρόμου και της αντρείας στους αγώνες για κυριαρχία ονομάστηκε Μουράτης και Καραμουράτης. Έτσι σχηματίστηκε το κράτος της Καραμουρατατιάς αποτελούμενο από 36 χωριά. Ο προσκυνήσας πλέον τον μουσουλμανισμό, μετονομάσθει Ισαϊμ, ή Τζαιμ ή Σαχίν όμως την πράξη του όχι μόνον από τους Έλληνες αλλά και από τους συγγενείς του δεν ήταν αρετή η ζωή του κινδυνεύει. Επειγόντως ζήτησε φρουρά από μωαμεθανικό στρατό. Αμέσως εξισλάμησε και πάντρεψε την μοναχοκόρη του με Ιμάμη. Το 1383 η κόρη με τον Ιμάμη εγκαταστάθηκαν στον Γληνό, πλησίον του ποταμού Σαρανταπόρου που λέγεται: Γλήνα της Κυράς. Ταυτόχρονα εξισλάμησε και τα δύο παιδιά του τον έναν Γιακούπ και τον άλλον Σινάν ο οποίος απέκτησε επτά παιδιά. Στην πόλη του Πεσκοβικου ίδρυσε το αρχαίο τζαμί, μάλλον και το πρώτο στην Ήπειρο ο Γιακούπης και Σινάν εγκαταστάθηκαν κατά τα τέλη του 14ου αιώνα στον περάτι και Τσιφλίκη (Σεριανή). Από αυτούς είναι οι πατριές λιαλότων στην Μεσσαρία.

Σε έναν από αυτούς τους αγώνες νίκησε τον ηγεμόνα του Δελβίνου, τον Γκιόνη, αρπάζοντας και την κόρη του, την Κάλλιω, με την οποία απέκτησε παιδί που το ονόμασε Ασήμπεη.

Πήρε επίσης και δεύτερη γυναίκα, Οθωμανή, με την οποία απέκτησε έξι παιδιά. Από τα επτά παιδιά του Ισαϊμ κατάγονται οι Οθωμανοί μπέηδες της Καραμουρατατιάς. Η Κάλλιω έχει ταφεί στην εκκλησία της Μολυβδοσκεπάστης.

Άρесе τη Μεσσαριά με σκοπό την εκδίωξη των χριστιανών κατοίκων, όπως και έπραξε το 1630. Σχημάτισε κράτος εντός του Οθωμανικού κράτους το οποίο είναι γνωστό με την ονομασία Καραμουρατάι (Ηπεφ. Ημερολόγιο σελ. 182). Την εποχή αυτή, το 1760, πολλοί χριστιανοί άλλαξαν την πίστη τους. Το 1760 στην κοιλάδα της Πρεμετής-Πωγώνι εντός μιας ημέρας εξισλαμίστηκαν 36 χωριά. Το μίσος κατά των χριστιανών ήταν απερίγραπτο. Οι αρνήθησκοι αγάδες έγιναν γνωστοί για την σκληρότητα τους προς τους χριστιανούς.

Φυσικά η εγκατάσταση των μπέηδων δημιούργησε για τους χριστιανούς κατοίκους τη δυστυχία, τη θλίψη και την ανάγκη να πάρουν το δρόμο της φυγής. Οι Καραμουρατάτες δια μέσου της αρπαγής των χριστιανικών χωριών απόκτησαν πλούτη.

Από τα μάρμαρα και της σκαλιστές πέτρες της Επισκοπής (Αγίων Αποστόλων) ο μπέης έκτισε τα ωραιότατα σπίτια στην Μεσσαριά. Η μετανάστευση των κατοίκων από την Μεσσαριά άρχισε από το 1530 έως το 1645. Εγκαταστάθηκαν στη Ζαραβίνα, διαλύθηκαν και κατέληξαν στο Δελβινάκι το 1720. Το 1790 έγιναν δούλοι του Αλή Πασά. Στην Μεσσαριά κτίζεται τζαμί.

Η Καραμουρατατιά διήρκεσε επί διακόσια χρόνια. Με τον ερχομό του Αλή Πασά στην εξουσία η Καραμουρατατιά έχασε τη δική της. Ο Αλή Πασάς εφαρμόζοντας την τακτική του "διαίρει και βασίλευε" έσπειρε τη διχόνοια ανάμεσα στους μπέηδες που κυριαρχούσαν και τους ώθησε σε μεταξύ τους πόλεμο (Χρον. Ηπείρου σελ. 136).

Μεταξύ των κακούργων αλβανών είναι και ο μπέης μεσσαρίτης Αλήκο Λιάμτσες, κουτσός και γι' αυτό ονομάζεται "Κουτσολίκος". Ήταν τρομερός, σκληρόκαρδος και φανατικός. Είχε σκοπό την αλλαγή της ελληνικής εθνικότητας των κατοίκων αλλά και της πίστης τους. Επιθυμούσε οι Έλληνες άντρες να είναι καλοί δούλοι και οι γυναίκες να είναι υπηρέτριες στις μπέηδες οικογένειες. Φρούριο ήταν το μοναστήρι της Γούρας στο απέναντι δεξιά χωριό Αηδονοχώρι (Οστανίτσα). Τα κακουργήματα κορυφώθηκαν και το μακελειό της Βήσιανης έγινε γνωστό διεθνώς, γι' αυτό και ο Πασάς των Ιωαννίνων, ο Ρεσίτης, τον κάλεσε επειγόντως να παρουσιαστεί στο παλάτι του στα Γιάννενα. Αυτό θα είχε ως αποτέλεσμα να χάσει το κεφάλι του.

Ο Αλήκο δεν πήρε το δρόμο για τα Γιάννενα αλλά για το φρούριο της Γούρας, για να αμυνθεί. Στο φρούριο αυτό διεξήχθησαν σκληρές μάχες. Το σουλτανικό πυροβολικό της εποχής κτυπά επί είκοσι μέρες το φρούριο και μετά οι τοίχοι δεν άντεξαν, το ίδιο και οι αλβανοί που το, υπερασπίζονταν. Έτσι μια νύχτα οργάνωσαν έξοδο και διάλεξαν το δρόμο της φυγής ζώντας κρυμμένοι στα βουνά. Από τότε έμεινε η φράση "πήρε ο κουτσός κατήφορο".

Πολλοί χριστιανοί επιστρέφουν στα σπίτια τους. Ξαναχτίζουν τις εκκλησιές τους. Όμως στη Μεσσαριά κανένας χριστιανός δεν επέστρεψε, οι δούλοι έφυγαν. Οι μπέηδες της Μεσσαριάς κέρδισαν πλούτη, όχι όμως και γαλήνη μεταξύ τους. Χωρίστηκαν σε δύο παρατάξεις, η μια από τη χριστιανή μητέρα και η άλλη από τη μουσουλμάνα. Γρήγορα ξέσπασε διχόνοια. Το μίσος μεταξύ τους κορυφώθηκε και κατέληξε σε τρομερή μάχη το 1657. Η πλευρά από τη χριστιανή μητέρα λεγόταν Λιαλιάτες ενώ από τη μουσουλμάνα Καραμουρατάτες. Οι Λιαλιάτες διάλεξαν για άμυνα την εκκλησία της Μολυβδοσκεπάστης. Η μάχη διήρκεσε αρκετό καφό και των Λιαλιατών τελείωσαν τα βόλια. Τότε αφαίρεσαν το μολύβι που ήταν σκεπασμένη η στέγη της εκκλησίας. Η σιδερένια εξώπορτα διατηρεί τα κτυπήματα από τα βόλια. Οι Καραμουρατάτες στην τελική, σκληρή και με απώλειες και από τις δυο πλευρές μάχη βγήκαν νικητές. Οι Λιαλιάτες εξαντλημένοι πλέον διασκορπίστηκαν και μερικοί ήρθαν και στην Αβορίτσιανη. Υπάρχει η παράδοση στο χωριό: "Τσακώνεται ο Λιάλιος με τον Κάλιο".

Οι Καραμουρατάτες την ίδια χρονιά, το 1657, χίμηξαν και έκαψαν τη Διπολίτσα με τη δικαιολογία ότι οι κάτοικοί της ήταν υποστηρικτές των Λιαλιατών. Το μεγάλο εμπορικό πανηγύρι που γινόταν στη Μολυβδοσκεπάστη έχασε την αξία του.

Τα τοπωνύμια μαρτυρούν τα εγκλήματα των μεσσαριτών. Ο τραγικός θάνατος του Πάνου Τσιούκα συγκλόνισε τους χριστιανούς. Ο τόπος του εγκλήματος βρίσκεται Β.Δ. της Μεσσαριάς στην πλαγιά του βουνού κάτω από την Κορακόπετρα ή πάνω από τα Χαλάσματα. Εδώ βρίσκεται ένα χωράφι περικυκλωμένο από δέντρα και λεπτοκαριές. Λίγο

πιο κάτω, στα πελώρια γκρεμισμένα και σάπια από την πολυκαιρία δέντρα, είναι η πανάκριβη βρυσούλα προικισμένη από τις αιώνιες ευχές των ανθρώπων που σβήνουν τη δίψα τους, δροσίζονται και γεμίζουν. Πιο συχνοί επισκέπτες είναι οι βοσκοί του χωριού και οι ερχόμενοι βλάχοι για να ξεκαλοκαιριάσουν από τα ζεστά μέρη.

Ένα ζεύγος, νιόπαντροι, βρίσκεται μετά την ανηφοριά κοντά στη βρυσούλα.

Το ελαφρό αεράκι χαϊδεύει τα κατακόκκινα μάγουλα των νέων και κουνά τα φύλλα του πυκνού δάσους. Η αστείρευτη βρυσούλα που βρυσάει από τις ρίζες της λεπτοκαριάς τους προσφέρει το κρύο, νόστιμο νερό. Το ζεύγος ήρθε να κόψει ξύλα και κλαδί για το χειμώνα. Είναι ο Πάνος και η Κωστάντω από τη Βλάχο. Το τσεκούρι και η ξυλοκόπα ακούγονται ρυθμικά στην σιωπή του δάσους. Ο Πάνος δουλεύοντας πάνω στο δέντρο σιγοτραγουδάει συχνά και σφυρίζει τα γνωστά αρχαία τραγούδια του χωριού. Συνομιλεί με τη σύζυγό του - νύφη μπορούμε να την πούμε, διότι δεν είχαν συμπληρώσει ακόμη τον πρώτο χρόνο της παντρείας. Τα νιάτα της, το νεαρό της; πρόσωπο, κόκκινο σαν παπαρούνα, κρυβόταν στο Κεφαλομάντηλο. Όχι λιγότερη ομορφιά έδειχνε το λυγρό κορμί της καθώς έκοβε γρήγορα τα κλαδιά. Ήταν μια ζηλευτή εικόνα.

Φορές-φορές έριχνε ματιές με τα αστραφτερά, όμορφα της μάτια προς τον. σύζυγό της Πήρε θάρρος να τον φωνάξει και στο όνομα του, όταν την εποχή αυτή κάτι τέτοιο ήταν ντροπή, δηλαδή να έλεγε η γυναίκα το όνομα του άντρα.

- "Πάνο πρόσεχε, ανέβηκες ψηλά, πατάς σε σάπιο", είπε τρυφερά, ήρεμα και με αγάπη, όπως φυσικά συμβαίνει στους ερωτευμένους νιόπαντρους

Ο Πάνος αισθάνθηκε μέγιστη χαρά και αγάπη όταν άκουσε από το στόμα της το όνομα του. Θα τη φιλούσε στο στόμα, αν δεν ήταν πάνω στο δέντρο.

- "Μη φοβάσαι", απάντησε αυτός Δεν αισθανόταν κούραση, σκεφτόταν το μέλλον, να γίνουν πλούσιοι, όπως φυσικά σκοπεύουν οι νέοι των χωριών.

Ποτέ δε φανταζόταν πως μετά από λίγες στιγμές όλες οι προβλέψεις του θα διαψεύδονταν. Η κακή στιγμή είναι κοντά τους και θα τους αφαιρέσει τη χαρά. Στο πυκνό δάσος σπάζουν τα ξερά κλαδάκια από βήματα ανδρών. Τρεις άντρες περπατώντας σκυφτά ζυγώνουν κρατώντας το όπλο. Η εμφάνιση τους προμηνύει ξεκάθαρα εγκληματική ενέργεια. Έχουν την όψη φονιάδων.

Η Κωστάντω λαχτάρισε, ανατριχίλα διαπέρασε το σώμα της, ο ιδρώτας πάγωσε και τα μάτια έχασαν τη λάμψη τους. Ολόκληρο το σώμα της τρέμει. Σταμάτησε απότομα τη δουλειά της και άφησε έναν αναστεναγμό που βγήκε από την Ψυχή της Και να ήθελε να φωνάξει δεν μπορούσε. Νιώθει το κακό που τους περιδένει, τον κίνδυνο που τους απειλεί, όμως πώς μπορεί να το πει του αντρός της, ο οποίος μέχρι στιγμής δεν βλέπει κάτω τι συμβαίνει, καθώς είναι απασχολημένος στη δουλειά του. Η Κωστάντω σκέφτηκε για μια στιγμή και φώναξε:

- "Πάνο κατέβα γρήγορα! Τρέξε στη Στέρνα, το κοπάδι μπήκε στα σπαρτά"!

Η Στέρνα είναι το πατρικό χωράφι τους το οποίο βρισκόταν κάτω από τη βρύση της Γκούβας. Στην κορυφή του χωραφιού, στις ρίζες ενός μεγάλου πλάτανου το λιγοστό νερό για πότισμα του χωραφιού ανάγκασε τον νοικοκύρη να φτιάξει μια γούρνα για συλλογή του νερού το οποίο θα χρησιμοποιούσε για πότισμα του καλαμποκιού και των φασολιών, σταφυλιών, συκιών, δαμασκηνιών καρυδιών και κερασιών. Η βρυσούλα είχε πολλούς επισκέπτες, γεωργούς, βοσκούς, διαβάτες που θα περνούσαν ή θα ξεκουράζονταν στη σκιά και στο ελαφρό αεράκι από το βορρά, την Αραβουνά, γιατί όχι και το τραγούδι του κοκκινολαίμη κοντά στη γραβιά.

Ο Πάνος ρίχνοντας μια ματιά κατά τη Στέρνα βεβαιώθηκε πως κάτι συμβαίνει. Για μια στιγμή μπόρεσε να ακούσει και κάποιον θόρυβο καθώς και άγνωστες λέξεις. Η φωνή τους ήταν τρομερή αλλά πιο τρομερές ήταν οι όψεις τους.

Αποφασισμένος, κατεβαίνει κρατώντας το τσεκούρι στο ένα χέρι, όμως ήταν πλέον πολύ αργά. Πυροβολισμοί ξέσχισαν τον αέρα, η ηχώ τους κυματίζει και τρομάζει τα πουλιά και τα άγρια ζώα του βουνού. Πάνω απ' όλα όμως ακούστηκε ένα αντρικό "ωχ"! και μια τρομαγμένη γυναικεία φωνή και ο Πάνος κείται ξαπλωμένος φαρδύς πλατύς. Δεν παλεύει με τους Τούρκους και μεσσαρίτες φονιάδες, όπως είχε σκοπό να κάνει, αλλά χαροπαλεύει.

Το σχέδιο των μεσσαριτών ήταν η εξόντωση των πιο θαρραλέων χριστιανών, ώστε να πετύχουν το σκοπό τους, δηλαδή την εκδίωξη των ντόπιων κατοίκων. Ο Πάνος ήταν απ' εκείνους που δεν γνώριζαν φόβο και αυτό φυσικά δεν άρεσε των μεσσαριτών, διότι μια τέτοια στάση ενθάρρυνε και τα άλλα παλικάρια.

Μια φορά του είχαν κάμει καρτέρι τρία τέσσερα παιδιά, για να τον σκιάξουν, όμως ήταν αυτά που τρόμαξαν και δεν ξεχνούν τον ξυλοδαρμό.

Το ίδιο και η Κωστάντω ήταν προικισμένη με πολλές αρετές. "Καλότυχο το σπίτι που την έχει!", έλεγαν. Οι φίλες της τη ζήλευαν και την αγαπούσαν. Έξω στην αυλή, στο φως του φεγγαριού περνούσαν αρκετές ώρες πλέκοντας κάλτσες και φανέλες. Η ομορφιά της και το λυγρό της κορμί τύφλωσε μερικούς Τούρκους, ανάμεσά τους και έναν μεσσαρίτη που την ήθελε για δεύτερη γυναίκα.

Πρώτη έτρεξε η άτυχη Κωστάντω, μια λάμψη θυμού άστραψε στα μάτια της.

Άρπαξε το δίκαννο όμως οι φονιάδες χάθηκαν στο δάσος. Σαν τυλιγμένη στη φλόγα φωνάζει και ζητάει βοήθεια. Σκίζει το φόρεμά της και προσπαθεί να δέσει την πληγή που άνοιξαν οι σφαίρες. Ο Πάνος ανήμπορος πλέον ζει τις τελευταίες του στιγμές και παίρνει το δρόμο του αιώνιου σκοταδιού. Κοιτάζει την αγαπημένη του γυναίκα και προσπαθεί κάτι να της πει. Νιώθει το χάρο που τον απειλεί και βρίσκεται σιμά του. Με νόημα ζητάει νερό. Από τα μάτια ξεκινούν δάκρυα που γλιστρούν στο πρόσωπό του, το οποίο χάνει την ομορφιά και την κοκκινάδα του παίρνοντας άλλο χρώμα, το χρώμα του θανάτου. Με μισόκλειστο στόμα, απλώνοντας το χέρι του στη Κωστάντω, μπόρεσε να πει την τελευταία λέξη: "Μάνα μου!" και άφησε το κορμί του να κυλήσει και τα μάτια του έχασαν τη λάμψη τους.

Οι κακοποιοί κρύφτηκαν στο δάσος για να εξαφανίσουν τα ίχνη του εγκλήματός τους έχοντας ξεπεράσει κάθε όριο ανθρωπιάς.

Οι πυροβολισμοί οι φωνές και τα κλάματα της Κωστάντως κινητοποίησαν τους βοσκούς και τους άντρες του χωριού. Όμως η χήρα δεν βλέπει, δεν απαντά, παρά μένει ζαλισμένη κρατώντας τον νεκρό στην αγκαλιά της. Τα μαραμένα χείλη της μπόρεσαν να πουν: "οι μεσσαρίτες!"

Το θλιβερό γεγονός ζωντάνεψε και πάλι το μίσος κατά των μεσσαριτών. Ως ενθύμηση το χωράφι πήρε την ονομασία "Πανολεβέντη".

Οι χριστιανοί είναι ζυμωμένοι με τον πόνο και την ανασφάλεια όχι μόνο για τη ζωή αλλά και τα ζώα τους. Στην ψυχή των μεσσαριτών μένουν οι φόνοι και οι λεηλασίες ως τρόπος ζωής.

Οι μεσσαρίτες μετά την εγκληματική πράξη τους, βάζουν στο στόχο τα γόνιμα χωράφια του ποτιστικού κάμπου της Βλάχος. Σαν πρώτο βήμα είναι το χωράφι του παππού μου, Νικολάου Γ. Τσιούκα το οποίο βρισκόταν νότια, πλησίον των τάφων που λέγεται "στα μνήματα των Τούρκων", στην ακροποταμιά. Γι' αυτούς είναι κατάλληλη ευκαιρία, γιατί ο νοικοκύρης βρισκόταν εκτός χωριού, στην Κεφαλόβρυση (Μετζιντίε). Το δυσάρεστο είναι

πως με αυτούς συμφώνησαν και μερικοί χριστιανοί. Αν και το σχέδιο οργανώθηκε πολύ κρυφά, ωστόσο το μυστικό αποκαλύφθηκε, έφτασε στα αυτιά του εξαδέλφου του Σωτήρη Τάσε (Τσιούκα), ο οποίος χωρίς να υπολογίσει την νυχτερινή πορεία, ούτε τον πόνο της πληγής για την εξαγωγή του ματιού του, ξεκίνησε αμέσως, διότι ο καιρός δεν περιμένει και την άλλη μέρα θα παιρνόταν (σπερνόταν) το χωράφι.

Ολομόναχος παίρνει το δίκαννο, περνά τη Διπολιτσά όταν ο ήλιος είχε κρυφτεί και η Μπούγκριση είχε φορέσει το μαύρο πέπλο όταν τη διάβηκε. Δεν περπατάει αλλά τρέχει. Αφήνοντας το δρόμο που πηγαίνει για τα Τσαραπλανά παίρνει δεξιά και φτάνει στην Κεφαλόβρυση αργά τη νύχτα. Μπροστά στην εξώπορτα σφουγγίζει με το μανίκι τον ιδρώτα, παίρνει αναπνοή και χτυπάει. Με το δεύτερο χτύπημα άκουσε τη γνωστή φωνή του ξαδέρφου του.

"Ποιος είναι;"

"Εγώ είμαι, άνοιξε", είπε ο Σωτήρης ήρεμα.

Ο ερχομός σε τέτοια ακατάλληλη ώρα φυσικά τον ξάφνιασε ή καλύτερα τον τρόμαξε. Έχασε τον προσανατολισμό του στο σκοτεινό δωμάτιο. Με το μασά ανακάτεψε τη γούρνα του τζακιού όμως τα κάρβουνα είχαν σβήσει. Προχωρώντας και απλώνοντας τα χέρια στο σκοτάδι φτάνει και σηκώνει τον μάνταλο και ανοίγει την πόρτα.

"Τι συμβαίνει ξάδερφέ μου;" λέει τρέμοντας.

Ο Σωτήρης για να τον ησυχάσει του απάντησε γρήγορα.

"Μην ανησυχείς, από υγεία είμαστε όλοι καλά. Ήρθα όμως να σε ενημερώσω για την απόφαση των μεσσαριτών. Αύριο σου παίρνουν το χωράφι, το σπέρνουν".

"Είναι αλήθεια αυτό ή άλλο κακό και μου το κρύβεις;"

"Μα το Χριστό, μα τον Αϊ-Μηνά", ορκίστηκε αυτός. Δεν είπε "να γκαβωθώ", όπως συνήθως ορκίζονταν στο χωριό, διότι αυτό το κακό του είχε ήδη συμβεί. "Ποιο χωράφι και γιατί;" είπε ο Νικόλας.

"Την Γκορτσιά, δήθεν είναι δικό τους, βρίσκεται πλησίον των μνημάτων των Τούρκων".

Ο Νικόλας μουρμούρισε κουνώντας πεισματικά το κεφάλι.

"Τι' αυτό ήρθες, σε ευχαριστώ!". "Περίμενε!", έριξε μια χούφτα νερό στο πρόσωπο για να διώξει τον ύπνο. Ντύθηκε μουρμουρίζοντας με σφιχτά τα δόντια και η κάτω σιαγόνα φορές φορές γλιστρούσε δεξιά-αριστερά. Τα δόντια έτριζαν ή δάγκωναν τη γλώσσα και δεν έλειπαν τα σποραδικά βρισίματα.

Επιτέλους ξεκίνησαν αλλά στη μέση της αυλής ο Νικόλας γύρισε απότομα. "Τι έχεις;" είπε ο Σωτήρης.

"Ξέχασα το δίκαννο!"

Κλείνοντας σιγανά την πόρτα τα δυο ξαδέρφια πήραν το δρόμο για το χωριό τους.

"Θα με κάνουν να κάμω όπως οι παππούδες μας με τους μπέηδες του Λυκούρσι των Αγίων Σαράντα οι οποίοι χόρεψαν στα αγκάθια", είπε χτυπώντας με τη γροθιά το δίκαννο που κουβαλούσε στην πλάτη. Άφησε ένα διακεκομμένο στεναγμό που ήρθε από τα βάθη της ψυχής και για λίγο έμεινε βουβός, καθώς το μίσος είχε κορυφωθεί και ας είχε να αντιμετωπίσει δύσκολες συνθήκες με γνωστούς εγκληματίες που έχουν σπείρει τον τρόμο στην περιοχή της Καραμουρατιάς. Αυτοί σου παίρνουν την περιουσία και σε μετατρέπουν σε σκλάβο.

Οι δυο τους προχωρούν στο σκοτάδι και ο δρόμος γι' αυτούς είναι γνωστός.

Έχουν συντροφιά τις φωνές των βοσκών και τα γαυγίσματα των τσοπανόσκυλων που ξενυχτούν με τα κοπάδια τους. Έχουν επίσης συντροφιά τα νυχτερινά τραγούδια των κυρκυδιών και τις φωτίτσες των λαμπασιδών. Ενώ οι χελώνες άφοβα γυρίζουν για βοσκή, οι

λαγοί τρέπονται σε φυγή. Η κούραση και η δίψα γίνονται αισθητές και όμως η βρύση είναι πλησίον τους. Η σκαλιστή γούρνα της Γκούβας, το λιγοστό αλλά κρύο και νόστιμο νερό έδιωξε τη δίψα τους.

Ζυγώνουν στο χωριό, στο Λυκομούρσι τα σκυλιά τους ένιωσαν και η χαράδρα της Κοκκινόπετρας αχεί από τα γαυγίσματα. Το ένα πίσω από το άλλο σαν ένα γκρουπ πεισματικό έφτασαν στο Λυκομούρσι όμως έχασαν την ορμή τους και αποσύρθηκαν, διότι γνώριζαν τους ανθρώπους, τους οποίους υποδέχονται με χοροπηδήματα κουνώντας τις ουρές τους ή πηδώντας να τους γλύψουν τα μάγουλα. Μπαίνοντας στο χωριό, καθώς ξεχώριζε ο καθένας για το σπίτι του, είπε ο Νικόλας :

-“Τώρα ξεκουράσου, πήρε να φέξει, βγήκε το άστρι της ημέρας. Και εγώ θα ξεκουραστώ λιγάκι και θα κατεβώ στον κάμπο, ή εγώ ή αυτοί”.

-“Όπως τα μιλήσαμε”, του πρότεινε ο Σωτήρης. “Αργότερα θα έρθω και εγώ.

Πάντως το νου σου, έχουμε να αντιμετωπίσουμε αγρίμια”.

Η Ελένη δεν είχε κλείσει μάτι και συχνά έλεγε του αντρός της: “Νίκο τι μας βρήκε, όλο το χρήμα που καζάντισες στην Αφρική, στην Κύπρο, στην Ελλάδα σάμπως να ήτανε χαράμι”.

-“Δεν πέθανα εγώ!”, την παρηγορούσε αυτός. Από την Ανατολή ο Γράμμος φόρεσε χρυσή λωρίδα, απέναντι η ράχη της Κουρούνας διώχνει το σκοτάδι. Χαράματα και η ατμόσφαιρα ήταν πολύ κρύα. Ο Νικόλας με μια ρουφηξιά όπως όπως από τη μπουκάλα της ρακής, άρπαξε το “παλιοντούφεκο” όπως το καλούσε, αντί για λαδωτήρι πρόχειρο είναι το δάκτυλό του και τώρα ο μοχλός γλίστρησε εύκολα χωρίς θόρυβο. Και αν ο ίδιος το καλούσε “παλιοντούφεκο”, αυτό προτιμούσε για γουρούνια και λύκους, διότι δεν λάθευε στη σκόπευση και είχε χτυπήσει ακόμη και σπουργίτι. Έλυσε το λαγωνικό σκυλί, τη Φίνω, η οποία ήταν πάντα πρόθυμη να ακολουθήσει και να εκτελέσει τις διαταγές κάνοντας ζωηρές κινήσεις και κουνώντας την ουρά.

Ο Νικόλας όπως ήταν κοντός, χοντρός, δυνατός και γρήγορος έφτασε στον κάμπο χωρίς να τον αντιληφθεί κανένας. Διάλεξε έναν κατάλληλο χώρο, στα χαλάσματα μιας καλύβας που από εκεί είχε μπροστά το χωράφι του, “τις Γκόρτσιες”, περίπου στα διακόσια μέτρα. Μένει και παρακολουθεί με λεπτομέρεια την κάθε κίνηση. Η ανησυχία είναι μεγάλη. Εκνευρισμένος φορές-φορές κουνάει το κεφάλι. Τον είχε κυριεύσει θανάσιμη ανησυχία και του κάκου προσπαθεί να βρει ψυχραιμία. Ανοίγει το μοχλό και το φυσίγγι γλίστρησε. Έριξε μια ματιά στο όπλο του σαν να ήθελε να του πει: “θέλω να κελαηδήσεις!”. Στα χοντρά, όλο κάλους χέρια στηρίζει την ελπίδα ότι μπορεί να παλέψει και να κερδίσει. Σήκωσε απότομα το κεφάλι, σούφρωσε τα φρύδια, βάζει το χέρι για να κάνει σκιά στα μάτια, βάζει το χέρι στ’ αυτί για να ακούσει καλύτερα. Το μάτι του κόβει, το χέρι του δεν τρέμει και τη στιγμή αυτή οι μεσσαρίτες δούλοι ζυγώνουν με τα ζευγάρια και συγκεντρώνονται κοντά στο χωράφι. Ήταν βέβαιοι πως ο Νικόλας λείπει από το χωριό και έκαναν παλικαριές. “Ήρθε η κατάλληλη στιγμή”, είπε από μέσα του, το πείσμα του κορυφώθηκε και δεν το είχε κρίμα να τους σκότωνε όλους.

Ξαφνικά η Φίνω μυρίστηκε λαγό και άρχισε να γαβγίζει, ακούστηκε ένας πυροβολισμός και ο λαγός βρέθηκε στα δόντια της Φίνως. Οι Μεσσαρίτες τρόμαξαν, διότι ήταν κάτι που δεν το περίμεναν. Γνώριζαν το όπλο και το γαυγίσμα και έμειναν ακίνητοι να αλληλοκοιτάζονται.

Εντωμεταξύ ο Νικόλας κρατώντας το λαγό από τα μπροστινά πόδια συναντά κάποιον να τρέχει έχοντας φαίνεται αργήσει από τους άλλους. Δήθεν δεν γνώριζε τίποτα, αφού αντίλλαξαν λίγα λόγια σχετικά με την υγεία, τον ρώτησε ο Νικόλας:

“Για πού έτσι βιαστικός;”